

Wstęp

Ustalenie prawidłowej, comiesięcznej podstawy wymiaru składek za osoby zgłaszane do ubezpieczeń jest jednym z podstawowych obowiązków płatników składek. Praktyka wskazuje, że zagadnienia związane z prawidłowym oskładkowaniem przychodów sprawiają płatnikom liczne trudności. Ustalając możliwość zastosowania zwolnienia przychodu ze składek na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne, płatnicy powinni przeanalizować warunki uprawniające do ulgi w ich opłacaniu. W szczególności sposób ustala się także wartość pieniężną świadczeń w naturze, która w wielu przypadkach stanowi podstawę wymiaru składek ZUS.

Odrębnym zagadnieniem jest sposób ustalenia podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne dla osób prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą. Nie zawsze bowiem można podstawę wymiaru pomniejszyć chociażby z powodu absencji chorobowej przedsiębiorcy. W przypadku przedsiębiorców problem też stanowi ustalenie prawidłowej podstawy wymiaru składki zdrowotnej zarówno miesięcznej, jak i rocznej. Od dwóch lat jest ona bowiem uzależniona od formy opodatkowania.

W przypadku funduszy pozaubezpieczeniowych (czyli w odniesieniu do Funduszu Pracy, Funduszu Solidarnościowego i Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych) warto znać zasady stosowania ulg w tym zakresie. Zdarzają się bowiem sytuacje, gdy składki na te fundusze nie są wymagane albo płatnicy składek nie mają obowiązku ich finansowania.

Ostatnim funduszem pozaubezpieczeniowym jest pracowniczy plan kapitałowy (PPK). W tym przypadku pracodawcy będący podmiotami zatrudniającymi mają obowiązek ustalenia podstawy wymiaru i wyliczenia składki do PPK. Uchybienie przez podmiot zatrudniający m.in. obowiązkowi dokonywania wpłat do PPK w terminie jest zagrożone karą grzywny w wysokości od 1000 zł do 1 000 000 zł.

Rozdział I

Ustalanie podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne w zależności od tytułu ubezpieczenia

Na płatniku składek spoczywa obowiązek ustalenia zarówno tytułu do ubezpieczeń społecznych, jak i schematu podlegania ubezpieczeniom (czyli rodzajów ubezpieczeń społecznych oraz ubezpieczenia zdrowotnego, którym w danym okresie podlega osoba ubezpieczona – zarówno obowiązkowo, jak i na zasadzie dobrowolności), jak również ustalenia prawidłowej podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia oraz na fundusze pozaubezpieczeniowe, z uwzględnieniem wszelkich szczegółowych regulacji w tym zakresie oraz z zastosowaniem przewidzianych prawem ulg i wyłączeń. W zależności od tytułu podlegania ubezpieczeniom podstawę wymiaru składek stanowią m.in.:

- 1) przychód w rozumieniu przepisów o podatku dochodowym od osób fizycznych (np. w przypadku pracowników, zleceniobiorców),
- 2) kwota zadeklarowana przez ubezpieczonego – z zastrzeżeniem ustawowego minimum (np. w przypadku osób prowadzących działalność gospodarczą, wspólników spółek osobowych i jednoosobowych spółek z o.o.),
- 3) kwota przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia wypłaconego za okres 12 miesięcy kalendarzowych – z zastrzeżeniem ustawowego minimum oraz maksimum (np. w przypadku osób przebywających na urlopach wychowawczych),
- 4) kwota minimalnego wynagrodzenia za pracę (np. w przypadku duchownych).

1. Podstawa wymiaru składek pracowników

Podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne pracowników stanowi przychód. Za przychody ze stosunku pracy uważa się wszelkiego rodzaju wypłaty pieniężne oraz wartość pieniężną świadczeń w naturze bądź ich ekwiwalenty, bez względu na źródło finansowania tych wypłat i świadczeń, a w szczególności:

- wynagrodzenia zasadnicze,
- wynagrodzenia za godziny nadliczbowe,
- różnego rodzaju dodatki,
- nagrody,
- ekwiwalenty za niewykorzystany urlop,
- wszelkie inne kwoty niezależnie od tego, czy ich wysokość została z góry ustalona,
- świadczenia pieniężne ponoszone za pracownika,
- wartość innych nieodpłatnych świadczeń,
- wartość świadczeń częściowo odpłatnych.

W podstawie wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne pracownika uwzględnia się przychody otrzymane lub postawione do dyspozycji w danym miesiącu, pod warunkiem że nie zostały wyłączone z oskładkowania.

W przypadku pracowników, którzy zawarli umowę cywilnoprawną (m.in. umowę zlecenia, agencyjną, umowę o dzieło) z własnym pracodawcą lub z innym podmiotem, ale w ramach której świadczą pracę na rzecz swojego pracodawcy, w podstawie wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe uwzględnia się również przychód z tytułu tej umowy. W tej sytuacji płatnikiem składek na ubezpieczenia społeczne jest pracodawca (uchwała SN z 2 września 2009 r., II UZP 6/09, OSNP 2010/3–4/46). Wynagrodzenie za pracę należy zatem zsumować z przychodem uzyskanym przez pracownika z umowy cywilnoprawnej i od łącznej kwoty naliczyć składki na ubezpieczenia społeczne.

Przykład 1

Pani Renata jest zatrudniona na stanowisku asystentki biura zarządu w spółce z o.o. z miesięcznym wynagrodzeniem w wysokości 5700 zł. Jednocześnie od 6 maja 2024 r. wykonuje na podstawie umowy zlecenia zawartej ze spółką tłumaczenia dokumentów na język francuski. Z tego tytułu otrzymuje 2400 zł miesięcznie. W tej sytuacji spółka powinna wykazać w imiennym raporcie ZUS RCA za maj br. dla tej pracownicy podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne w wysokości 8100 zł (5700 zł + 2400 zł) i od tej kwoty naliczyć składki na ww. ubezpieczenia.

Oskładkowaniu podlega również honorarium autorskie wypłacone pracownikowi za utwór stworzony przez niego w ramach stosunku pracy. Sąd Najwyższy w uchwale z 14 lutego 2012 r. (III UZP 4/11, OSNP 2012/15–16/198) stwierdził, że:

SN

(...) wynagrodzenie za pracę z tytułu nabycia przez pracodawcę z mocy prawa (...) autorskich praw majątkowych do utworu stworzonego przez pracownika w wyniku wykonywania obowiązków ze stosunku pracy stanowi podstawę wymiaru składek na ubezpieczenie emerytalne, rentowe, wypadkowe i chorobowe (...).

Przykład 2

Pan Rafał jest zatrudniony w firmie komputerowej jako programista. W ramach umowy o pracę stworzył program do pozycjonowania stron internetowych, za co otrzymał od pracodawcy dodatkowe wynagrodzenie (honorarium). Pracodawca powinien naliczyć składki na ubezpieczenia nie tylko od wynagrodzenia za pracę, lecz także od wypłaconego pracownikowi honorarium z tytułu nabycia autorskich praw majątkowych do programu komputerowego.

2. Podstawa wymiaru składek zleceniobiorców

Zasadniczo podstawę wymiaru składek zleceniobiorców oraz ubezpieczonych podlegających dobrowolnie ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym stanowi zadeklarowana kwota, nie niższa jednak niż kwota minimalnego wynagrodzenia (art. 18 ust. 7 ustawy systemowej). Natomiast przychód będzie stanowił podstawę wymiaru składek wówczas, gdy w umowie agencyjnej lub umowie zlecenia albo w innej umowie